

Josef
Strnadel

za našim sprevedom, dež krog nas pa nenehno raste, raste kot žito, šelesti s stebli, zdi se mi, da že mesce in leta hodim, da že vse življenje hodim za rakkvijo in šel bi kar naprej,

jutri,
pojutrišnjem,
drugo leto,
nenehoma,
vse do zadnjih meja svojih dni,
samo da bi bil v materini bližini.

Grem in grem, kakor bi neprestano prestopal črto med vekovoma. Ko bom stal ob grobu, ne bo več česa prestopiti, vse, kar se ne vrne, česar ni več v pokrajini niti na nebu, bo že na drugi strani, ostalo pa bo samo tisto, kar je v meni in pred menoj.

Prestopili smo progo, na postaji stoji osebni vlak, čaka, puha dim in si oddihuje, ljudje hodijo z dežniki in brez njih, eni tam, drugi nazaj, Gornja ulica je dolga, na desni strani, kjer je bil vedno duh po kožah in čreslovini iz strojarne, stoje nove hiše Moragre, godba igra in se zamolklo razlega tudi v sosednjih ulicah, venomer dežuje, kakor iz škafa, sredi mesta smo, avtomobili razbrizgujejo mlakuže, trobijo, prišli smo pod stare lipe pri gornji cerkvi, streha je zakrita z vejami, iz katerih štrli samo stolp, mislim na shojene stopnice, ki držijo na kor k orglam, tišina zvonov je zdaj privezana z vrvjo za klop, cerkev je zaprta, tiha, vede se tuje, najbrž zato, ker pogrebci niso zavili proti njenim vratom, spreved gre dalje mimo trgovin, krog vrat in oken, po pločnikih hodijo večinoma ženske s torbicami, samo pogrebci stopajo stalno z istim korakom, neki fantič nese razbito okno k steklarju,

Okrvavljeno nebo

MATERIN POGREB

Grem in grem, ritem korakov me spominja na prekopavanje pomladne in jesenske zemlje.

Grem in vse življenje se mi zgrinja na to pot.

Grem in grem, iz megle stopajo na rob ceste oskoruši, strumno stoje vse dotlej, dokler se ne oddaljimo, nato pa se spet skrijejo za zaslon megle, prav tako okna hišic in pragovi gostiln, visoki ce nakovala zveni od nekod iz nevidne kovačnice za

mimogrede pogleda sprevod, kdo neki je umrl, najbrž kak siromak, saj mu niti ne zvoni.

Majhen sprevod dežnikov se vleče po ulici počasi naprej, motorno kolo stoji ob pločniku, tovorni avtomobil zatrobi, nato počaka, ko preidemo, zakrene na trg, nekaj desetih premočenih gorjancev v umazanih čevljih pa stopa naprej po mestnem tlaku sredi ulice, na ljudeh se pozna, da imajo za sabo uro hoje v neprestanem dežju, sprevod je došel na križišče, krenil po Tichavski ulici k reki in odhaja iz mesta. Cesta pred njim je prekoračila reko in se počasi dviga med travnike.

Mesto je ostalo v dolini in se potaplja v meglo, nekje daleč za njim so hribi in pod njimi je osirotela bajta, stolčki v njej so razpostavljeni še tako, kot so bili, ko je na njih stala krsta, pod obokom jablan in hrušk se v gluhi tišini oglašajo težke deževne kaplje, iz kapov curi, travo prekrivajo mlakuže.

Cesta je že na griču, nenadoma se je začelo jasnit, megla se je razkadila, dež naglo nehava, pa se je že zdelo, da ne bo nikoli prestal.

Po dveh dnevih dežja se bo končno zjasnilo, nebo se že modri.

Dežnik za dežnikom se zapira, ženske si še puščajo spodrecana krila, pred nami je že pokopališče.

Venci besed padajo k našim nogam in na materino rakev. Za čas, ko stojimo ob grobu, so kaj malo važne.

Grobar čaka, da potegne kole izpod krste. Iz mlake na dnu jame, v kateri se je zrcalil obrobek groba in naše sklonjene glave, je brizgnilo, ko smo spustili rakev na dno. V roki mi je ostala mokra, umazana vrvi.

Mati je v globini pod menoj.

Grobar nam je pobral vrvi iz rok, jih kar tako zmotal in vrgel na travo.

Ko udarjajo grude ob tišino, stisnjeno v krsti, je pred menoj vse kot v vodnem steklu.

(Doslej sem v svojih pismih materi na koncu vedno pripisoval, naj pazi nase, ko bo slabo, neprijazno vreme, isto, kar je prej sto in stokrat ona govorila meni. Vedno, ko je bilo pasje vreme, ko so nevihte in viharji razsajali za mojimi okni na periferiji Prage, sem mislil nanjo, če je doma pod streho in na toplem, bal sem se zanjo, bal sem se strele, bal sem se ognja, bal sem se bolezni, nesreče, zdaj pa ne bo nikoli več senčil mojih misli strah, v duhu bom prihajal sem in bom miren, ker je ne bo doletelo nič hudega. Nesreča je samo za žive, bolečina je samo za žive, pa tudi radost je samo zanje.)

Ko se bo preperel pokrov materine rakve pogreznil pod železno težo časa, bodo v zemlji povsod naokoli že nove in nove krste.

Nove in nove pomladi bodo prihajale k nam pod gore, da nasejejo škranjčke med brazde na njivah,

in nove jeseni bodo z notami lastovic popisale telefonske žice, kar jih je kje v kraju,

strnišča pod podleskovim nebom bodo s kratkimi slamicami odpijala jesensko sonce,

zadrğa divjih gosi bo pozimi zastrla pepelasto nebo,

veter bo imel enkrat srajčko iz metuljih kril, drugič pa bo z brez-obzirnimi prsti trgal venčne listke zvezd,

in noči, podzidane s tišino zemlje, bodo vedno znova in znova vžigala črtalca bliskov.

Dež bo sadil koreninice v utrujenost skal in v zaprašeno lapuhovo sušo, toda mati si ne bo nikoli več s členki kazalcev izmela z oči tistega sna, ki ga sanja, nikoli več.

Svet je moj dom, življenja sem vaju, čeprav sem včasih nesrečen, živeti hočem, zame je življenje več kot sreča, polagoma pa zgubljam vse, kar ga je lajšalo, zato mi je vedno teže. V enainvajsetem stoletju ne bom živel, življenje je vedno enako in vedno drugačno, sreča, da živim zdaj, poti še računajo z mano, tudi veter, dan tudi, z materjo pa samo še zemlja in tema.

Tudi meni se bodo poti zavozlale in jih ne bom razvozlal, mogoče da si ne bom mogel kdaj razvezati niti vezalk na čevljih in ne bom imel niti časa spregovoriti, *zemlja, odpri mi noč*,

in da bo živa zemlja sama pristopila k meni in se dvignila vse do mojega čela. Potem ne bom več potreboval niti ure niti ovratnice niti ozke stezice na robu naše poljske poti in k svojim potem ne bom pridal niti koraka več. Rešil se bom sence, v tistem brezokenskem svetu sence vendar ne bom potreboval, zaprl se bom vase kot klina v noževе oplati.

Minil bom kot sneg, kot oblaki, kot veter, kot glas, moj veliki majceni svet bo zatonil.

Toda kako bom sporočil svojo preteklost času, ki ga ne bom dočakal?

Smrt je preprosta kot tista vrv, ki sem jo pravkar spustil iz dlani ob grobu,

preprosta kot grobarjeva lopata, kot materina motika, ki stoji doma v kotu kolnice,

preprosta kot umazane deske, ki jih je grobar odvelkel s kupa glin, da lahko zravna razmetano zemljo.

Odšli smo nekaj korakov od groba, ljudje stoje nekoliko dalje, kakor bi čakali, preden se odločijo, da se vrnejo domov pod hribe. Med njimi je tudi teta Petronila, sosed Štefan, tudi Marija z obrazom svoje matere (spet mi je upadel pogum, nisem stopil k njej z besedo na dlani in sem jo pustil oditi).

Iztepam zadnjo trščico materine krste, ki mi je ostala na suknji, ko smo jo odnašali iz koč, iztepam mehanično, ko pa je trščica padla v mokro travo, me je postalo sram, ker sem odvrigel košček nečesa, kar je bilo njeno.

Ne dežuje, toda noge brozgajo po blatu tudi tu na griču sredi tichavskih travnikov hribi počasi odlagajo haveloke megle in nebo se taja kot umazan sneg.

Ko pride noč, si bo spet našla svoje mesto, stisnila se bo h goram, ki bodo legle na bok, k naši koči pod hribi pa bo po mejah iz gozda prihitela tema tako kakor kateri koli drugi dan.

Prvič pa bo prišla tudi k novemu grobu na griču sredi tichavskih lok in se z vseh strani zgrnila ob njem.

In teža vsega vesoljstva mi bo legla na prsi.

(Odlomek iz knjige Grenka trava)

UTEŽ

Meja s stezico za našim plotom — to je naša ulica.

Ko bom zluščil fižol, bom počel, kar bom hotel. Pri temle delu lahko vidim vse, kar se dogaja na vrtu in za plotom. Nič mi ne uide. Pred menoj je kupček posušenih strokov, potrganih s prekel, pa tudi nekaj takih z nizkega, grmičastega fižola. Nekateri stroki so že čisto črni, suhi in popokani: iz teh izbrskam fižole ena dve, nekateri pa so še vlažni in jih moram s silo odpirati. Fižoli so rdeči, nekaj jih je modro lisastih, nekateri pa so čisto črni, drugi zopet beli. Bele moram dajati posebej. Tisti, ki so lepo dozoreli, so kot iz porcelana in kar sami padajo iz strokov v lonec kot zrna iz pretrženega rožnega venca. Ko je fižol cvetel, večinoma rdeče in belo, so na njegovih cvetovih sedeli citrončki.

Fižol luščim raje kot grah, gre hitreje. Če bi bil bob, bi bila lonec in skleda takoj polna. Ampak boba po vojni ne sadimo več. Bob je bil velik kot palec in skuhan je teknil kot krompir. Če bi bil mlajši, bi spravil v žep pest najlepših fižolov in se z njimi igral. Tako pa mečem vse v lonec, le na bele pazim in oprezujem na vse strani. Včasi prileti nekakšna ôsi podobna brenčavka, ustavi se tik pred menoj, obstane v zraku, mene pa popade jeza, ker je ne morem ujeti. Vedno mi pobegne.

Zdaj gre mimo Miha. Vsi mu pravimo Hromi Miha, ker ima protezo in nekakšen velikanski čevelj. Ko ga ob nedeljah srečam v mestu, gresta z njim njegovi dve punčki, ki imata obleko kot metuljeva krila in zdi se mi, da mu čevelj privzdigujeta. Iz ust mu visi pipa in prek trebuha nosi široko pozlačeno verižico.

Ne more hitro hoditi, ker mora vedno vleči za seboj tisti svoj težki čevelj. Zdi se mi, da je priklenjen k zemlji in gotovo ne more kar tako preskočiti jarka, ali celo splezati na češnjo. Mogoče ga pa veseli ura ali pa dober tobak. In kajpada tisti punčki. Ampak travo in žito kosi kot drugi moški, pa tudi drva kala. Pa tudi smeje se in pogovarja z ljudmi, kakor da se mu ni zemlja obesila na nogo. Toda jaz pa le čutim tisto njegovo utež, tisti kamen, ki se ga ne more rešiti, v njegovih besedah ga čutim in v njegovem dihanju. Diha drugače kot jaz ali očka. In vem, da bo vse do smrti priklenjen na zemljo.

Ko stopa po meji za našim plotom, je takó, kakor bi steza dobila nihalo. In lep čas tiktaka, preden Miha zgine za jêseni ali za kupi bukovih vej.

Miha vleče za seboj del krivde sveta.

Vsa vas to ve, vsak človek to vidi. Pa ni pomoči!

Pa zakaj se je ta strašna teža oprijela ravno njegove noge?

Vojna. Vojna!

Iz knjige Črna solza

OKRVAVLJENO NEBO

Pri peči sedim na zaboju drv, pravkar sem priložil brezove kalanice in zdaj opazujem skozi odprtine v zaprtih vratcih, kako sprejema ogenj moja drva. Neverjetno dolgo zdržim ob pogledu nanj. V izbi je somračno, odsev štirih majhnih podolgovatih okenc v vratcih trepeta na lesenih tleh, v peči včasih zaprasketa in skozi vratca prileti iskra, da se kar zdrznem; nekoliko se presedem, toda še vedno gledam. Kako krasen je ogenj! In kako dober! Kaj pa pekel? Kakšen neki je v njem ogenj? Kje, hudiča, pa je tisti pekel? Je tudi nad njim nebo kot nad nami? Gotovost, da ne bom nikoli na sebi preizkusil njegove žarečine, me pomirja. Živel bom tako, da bom prišel kvečjemu v vice, tam pa menda ne bo tako hudo. Vem, da ljudje molijo za duše v vicah, nikoli pa ne za duše v peklu. Grešniki se v njem v groznih mukah (v peklenskih mukah) cvrejo. Ne zgorijo na oglje in pepel, le večno se cvrejo. Drugače bi morala biti pod vsem peklom rešetka in pod njo prostor za pepel, kakršnega imamo v kurišču naše peči. Včasih pepel pogrebem, ko pa ga je v starem pločevinastem loncu že veliko, ga raztresemo po polju. To je dober pepel, iz dobrih drv, in polje ga potrebuje. Ne morem vsega tega razumeti. Hudobnih ljudi je na svetu vedno dovolj, zato zavzema pekel najbrž vse več in več prostora. Žmerim z očmi, ne vem, če zaradi plamenov v vratcih naše peči ali zaradi predstave peklenskega ognja in grešnih teles, ki se v njem cvrejo.

Kako to, da lahko kar tako brez dela buljim v ogenj kot nekoč, ko sem bil še deček, saj hodi okrog forarbajter in venomer kriči los, los, Bevegung, saj vendar ne smem postajati in posedati na borovih polenih, samo po krikih *tadello*, *tadello* se lahko za trenutek odvrnem od ognja, in če ne omedlim in se ne zgrudim, za hip postojim in vidim v duhu ogenj za vratci naše peči. S skupino naše majhne komande stavim grmado, ki ne bo šentjanžev kres, esesman Herbert Floss rezko poveljuje, mi pa v parih hitimo z mesta na mesto in polagamo naše kurivo na travnik, kjer je še prostor, ne, tamkaj ne, sem devajte, vi švajnhundi, sam razvršča kurivo na slaba in dobra drva, in šele ko jih je razporedil, jih prilagamo na ogenj po njegovih preišljenih in zbranih ukazih. Trava je požgana, zemlja je popokala, še nikoli nisem doživel take vročine in takega smradu kot v tejle komandi. Pravcati pekel. (Kaj sem rekel, *pekel*? Je to mogoče res pekel?) Če nič ne nesem, moram neprenehoma dirjati in nimam časa gledati, če že ne gorijo oblaki, če že plameni ne prežigajo nebesnega svoda, tako visok je že zubelj naše grmade. Toda zdaj že ležim v svojem bloku na slamnjači in bledem, korenine zemlje gorijo, nebo gori, vse je krvavo. (Takšen je menda nébes v peklu). Proti jutru se zbudim, vrata noči so še vedno odprta, še vedno je gosta tema, toda pod mojimi vekami je velik sijaj. Do zvonjenja ne zaspim več. Venomer vidim tisto svetlobo, tudi če v temi odprem oči. To je pa spet drug ogenj.

Davni ogenj, jaz pa sem majhen deček. Pred menoj so stare, visoke jablane, ogenj jim je na kostnatih vejah sežgal listje, jabolka se nekaj časa pečejo, pokajo, črnijo, nato pa padajo v travo. V lipi kar šumi, kako jo

češejo grebeni plamenov, goriyo drvarnice, polne suhih drv, plamen je nenadoma pogoltnil otepe dračja in treske, pripravljene za podkurjevanje v dolgi zimi, gori tudi hlev z gnojem na hloedastem podu, ogenj že leze skozi vrata lesene kočje, gori izba, pečnice pokajo in se rušijo od zunanje vročine, goriyo okna na obeh straneh šip, ko zgoriyo okviri in lesene prečnice, se sesuje steklo na tla, goriyo postelje, slama je kakor živa in je vsa vznemirjena, ko ji plamenčki objemljejo stebła, v nemajo se visoki odprti pragi, prek katerih so tisoč in tisočkrat stopali opanki, škrapeti in boste noge in ob katere so se otirali robovi kril in dolenjk, z majhnimi eksplozijami se v nemajo žveplenke v zaprtih škatlicah, peče se sol v leseni solnici, v kadunjah gori zrnje, peče se že spečeni hlebec kruha v krušniku, plameni so pogoltnili na podstrešju osja gnezda iz motnega staniola z osami vred in zaprašene pajčevine, ki so jih pajki kot gugalnice razobesili med tramovje, gori voz, razpadajo ročice in lojtrnice, z gorečega konca ojesa, ki je doslej molelo skozi odprtino v vratih skednja, je odpadlo kovanje, šprikle so izpadle z glavin na kolesih, obroči so se sneli, na železnih oseh z zarjavlimi zaosniki se cvrè kolomaz, kokoši z ožganimi krili v grozi begajo sem ter tja, nekdo je na pomaganje poklical devico Marijo, toda ljudje so po večini že nemi, vodnjak je brez vode, prevrnjene brente se povaljujejo, izpuščene krave mukajo, ogenj pa dela neutrudljivo in z nenehnim bučanjem kot gepelj s konjsko vleko, njegov sijaj je odkril nočno pokrajino in njegove iskre preskakujejo na zvezde. Veke se mi zapirajo, taboriščni zvonec zvoni, ogenj je izginil iz oči.

In spet ves dan nosim in razvrščam kurivo za grmade Herberta Flossa. Zopet smo mu prinesli na travnik mizo in dva stola kot včeraj. Toda on se usede le redkokdaj, to že vemo, na mizi stoji steklenka žganja in dve steklenici renskega vina ter nekaj neenakih kozarcev.

Meine Herrschaft, to je izid mojih poizkusov in mojih skrbnih opažanj. Dokazal sem, da tudi tukaj lahko nekaj prihranimo. Neverjetno, ena ročka bencina zadostuje za vso velikansko grmado. Gospodje, tako kot je dober in slab les, kakor se kakšen takoj vname, drug pa dolgo kljubuje ognju, tako so tudi dobri in slabi mrličji, gospodje. Stari so boljši od mladih, debeli boljši od suhih, ženske so boljše od moških, otroci slabši od žensk, stare, debele ženske so boljše od mladih in boljše od moških. Eo ipso, idealni mrličji so debele ženske. Ampak, gospodje, če hočemo prihraniti bencin in pospešiti proces, bi bilo napak polagati dobre mrličje spodaj in slabše na vrh. Herbert Floss je segel v žep, potegnil iz njega škatlico žveplenk, zvrnil kozarček in ga položil na mizo.

Moment, meine Herren. (Grmada ima pri tleh plast borovih drv, politih z bencinom.)

Odhaja od mize in od skupinice esesovcev, med katerimi jih je nekaj, ki so tu očitno danes prvič kot povabljeni gostje. Herbert Floss je prižgal žveplenko, počepnil in približal ogenjček k drvom. Hipoma jih je pokril moder redek plamen in šinil k esesovčevi roki, da jo je ta potegnil nazaj. Esesovec je trenutek še čepel in opazoval, kako ogenj skače dalje in dalje, kako plamen prodira skozi vrste trupel navzgor vse do najvišje plasti, ki je prav tako polita z bencinom. Neostrižene glave se obdajajo z ognjem,

jasnim kot svetniški sij, obrazi se krčijo, koža se napenja, rdeči in poka, goreča mast teče z debelih trupel na spodnje plasti, poleg dosedanjih glasov se sliši še cvrčanje. Herbert Floss drži pest s škatlico žveplenk v žepu in se s počasnim, malomarnim, toda samozavestnim korakom in z izrazom zadovoljnega človeka vrača k skupinici esesovcev, ki ob tem nenavadnem prizoru večinoma molčijo. Sliši se polaganje steklenke na mizo, potem ko je nalil kozarčke, in cvrčeče prasketanje in šumenje, kakor če se vali povodenj.

Tadellos, tadellos, kriči navdušeno Herbert Floss, naliva vnovič prazne kozarčke na mizi, prime enega od njih, se obrne h kolegom in vzklikne: Pijte, gospodje, hajlhitla!

Nage mrliče prenašamo od avta na mesto, kjer bo nova grmada. Enake polagamo k enakim, debele posebej, moške posebej in ženske posebej, otroke posebej in tiste, ki jih je sama kost in koža, posebej. Skoro vsi mrličii imajo odprta usta, izbuljene oči in glave jim visijo nazaj, nekateri imajo raztrgana usta, ker jim je neka druga komanda ruvala zlate zobe, na nekaterih ženskih truplih pa so tudi spolovila raztrgana, blatna in polna črnjavnk, z rdečkastimi čiri in z marogami krvi, polagamo jih na zeleni travnik kot prazne škatle za gosli, ti ljudje so grešili, ker so se rodili, ker so živeli, imeli ime in metali senco, zdaj pa niso nič, niti številke niso več, procesija njihovih stopinj je prišla sem: toliko upa polnih juter in toliko mikavnih poti je bilo pred njimi, imeli so pravico do sonca, do veselja z res edinim cvetom, pravico premagovati noč in zimo, laž in zvijačo, pa tudi pravico jesti po delu kruh, tudi njihovo srce je bilo polno pesmi, njihova usta ne bodo ustvarila več nobenega imena za tako krasne stvari, kakršne daje življenje, niti besede ljubezen ali besede svoboda, tudi njihove roke so sadile narcise in se opirale ob palice zmučenih poti, tudi njihove otroške oči so se lesketale v odsvitih ognja, zdaj pa jih bo ogenj pogoltnil, zdaj ne bodo več prebrali niti neba nad seboj niti žitnega polja — in vendar niso hoteli dihati več zraka kot Herbert Floss.

Zrak je lepljiv, nebo je kot travnik rdečega maka, sonce na njem je kot srebrna bodeča neža, ogenj kraljuje in esesovci so pijani. In vendar bo že jutri zopet sonce prišlo na nebo in ptiči bodo zapeli in mi bomo nastopili komando. Spet bo navaden dan, tak kot je glavnik z mastno umazanijo med polomljenimi zobci, tak glavnik, da ne moreš verjeti, da nisi z njim česal psa. Tak dan bo.

Iz knjige Grenka trava
Prevedel Oton Berkopec